

6

Ontmoetingen
met onze
oudere broer

8

Een zinloze
investering?

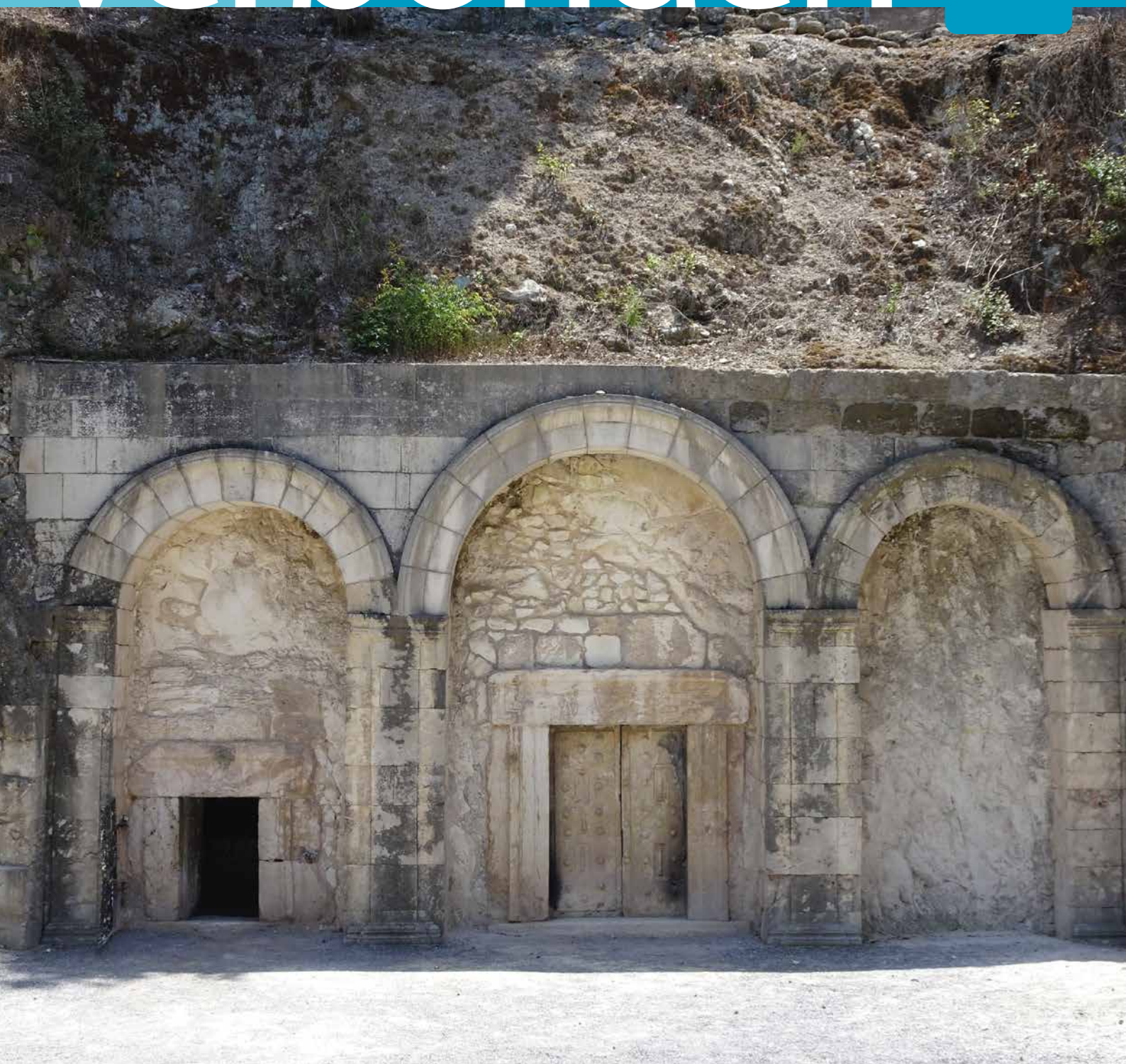
11

Christendom en
antisemitisme

jaargang 61
nummer 3
september 2017

Israël
magazine
.....

verbonden

Inhoudloos	3
Paulus: altijd Jood gebleven!	4
Jeruzalem vice versa	6
Schimmenspel?	7
Een nieuw verbond, hetzelfde land	8
Ons gezicht in Jeruzalem	10
Tweeduizend jaar confrontatie	11
Jeruzalem, dat ik bemin	12
1 oktober Israëlzondag	12

Verbonden is een uitgave van het deputaatschap Kerk en Israël van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland

Ik heb veel geleerd van mijn leraren, toch meer van mijn collega's dan van mijn leraren, maar het meest nog van mijn leerlingen, meer dan van alle anderen.

(Jehuda Hanassi, over de waarde van gezamenlijk studeren)

Bij de foto op de voorpagina:

Aan de voet van het Karmelgebergte in neder Galilea ligt Beth Shearim (huis van de poorten). Het was een stad waar na de tweede Joodse Opstand in 135 het Sanhedrin, verjaagd uit Jeruzalem, zich vestigde. De stad werd een centrum van Torastudie. Ook de beroemde rabbi Jehuda Hanassi ging hier wonen. Hij stelde de Misjna, de voorloper van de Talmoed, samen. Hij deed dit om te voorkomen dat door de verstrooiing van de Joden de mondelinge overlevering van de Tora verloren zou gaan. Van de stad is alleen de begraafplaats, 31 spelonken met sarcofagen, overgebleven. De foto op de voorpagina toont de ingang van de grot waarin Jehuda Hanassi werd begraven.

colofon

Commissie van redactie: drs. L. van Dalen, dr. C.M. van Driel, drs. A. Hoekman, ds. D.J.K.G. Ruiter
Eindredacteur: dr. C.M. van Driel, e-mail: cmvdriel@solcon.nl, tel.: (0318) 701560
Website: www.kerkenisrael.nl
Contact deputaten Kerk en Israël: e-mail: info@kerkenisrael.nl
Administratieadres: Landelijk kerkelijk bureau van de Chr. Geref. Kerken, Ghandistraat 2, 3902 KD Veenendaal, Postbus 334, 3900 AH Veenendaal, tel.: (0318) 582350, fax (0318) 582351, e-mail: info@cgk.nl

Penningmeester: P.A.J. Pruijssers, e-mail: penningmeester@kerkenisrael.nl, tel.: (0416) 85 12 96
 Bankrekeningnummer: NL19 INGB 0000 3652 71, t.n.v. Dep. Kerk & Israël Chr. Geref. Kerken te Veenendaal

Voor legaten en schenkingen kunt u contact opnemen met de penningmeester, hij geeft ook gaarne informatie over diverse aan te bevelen projecten.

Inhoudloos

Keer op keer bewijst de Bijbel een actueel boek te zijn. Neem bijvoorbeeld Psalm 2:1 (HSV): 'Waarom woeden de heidenvolken en bedenken de volken wat zonder inhoud is?' Het zou zo geschreven kunnen zijn vanwege een resolutie van UNESCO, de 'culturele tak' van de Verenigde Naties, de organisatie waarin de volken zich verenigd hebben.

In juni was het vijftig jaar geleden dat de Zesdaagse Oorlog woedde in Israël. Na jaren van toenemende dreiging en spanning versloeg Israël zijn Arabische buurlanden. In één week veroverden de Israëlische soldaten veel grondgebied op Egypte, Syrië en Jordanië.

Jordanië heerste tot aan die strijd over de Oude Stad met de Westelijke Muur en het Tempelplein. Onder het bewind van Jordanië werden er synagogen in de Oude Stad verwoest en was het voor Joden verboden om te bidden op hun heiligste plek: de Klaagmuur. Dat de Israëlische soldaten in juni 1967 totaal onverwacht dáár konden bidden, was voor hen een wonder. De oude band tussen het volk Israël, de stad Jeruzalem en de Tempelberg werd weer zichtbaar!

Resolutie

Maar als het aan UNESCO ligt, bestaat

die eeuwenoude band niet. Op 13 oktober 2016 werd er een resolutie aangenomen die de link tussen het Joodse volk en de Tempelberg ontkent. De voor Joden heiligste plek wordt hierin aangeduid als Al-Haram Al-Sharif, de Arabische naam die nauw verbonden is met de Al Aqsa Moskee. Naast Arabische landen stemden ook Europese landen voor deze resolutie. Tegenstemmers waren er gelukkig ook, waaronder de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk, Italië, Duitsland, Griekenland, Letland, Oekraïne en Nederland. Andere naties verenigden zich om de band tussen het volk Israël en de Tempelberg te ontkennen.

Israëls premier, Benjamin Netanyahu, reageerde furieus: 'Zeggen dat Israël geen band heeft met de Tempelberg en de Klaagmuur is hetzelfde als beweren dat China geen band heeft met de Chinese Muur of dat Egypte niks heeft met de piramides.' Inderdaad, zeggen dat de tempels van Machu Picchu in Peru niets met de Inca's te maken hebben, klinkt net zo absurd. Resoluties als deze zijn 'zonder inhoud' (Ps. 2:1).

Hart

Het hart van de wereld is Israël. Het hart van Israël is Jeruzalem. Het hart van Jeruzalem is de tempel. Hoewel de tempel niet

Lieuwejan van Dalen

meer bestaat, is hij er altijd gebleven in het jodendom. Door de eeuwen heen hebben Joden in de diaspora Pesach gevierd met de woorden: 'Volgend jaar in Jeruzalem!' Daarbij dachten ze niet alleen aan de stad, maar ook aan de tempel. In Rome kun je de Boog van Titus bezoeken op het Forum Romanum. Op deze triomfboog staan onder meer Romeinse soldaten afgebeeld, terwijl zij de kostbaarste stukken van de buit met zich meevoeren, waaronder de tafel met de toonbroden, de menora (kandelaar) en de hazozra's (trompetten) uit de tempel van Jeruzalem. Misschien moeten de mensen van UNESCO daar eens gaan kijken... <

Het Gebedenboek

Het valt me, bij een bezoek aan Israël, altijd weer op dat religieuze Joden op geregelde tijden bidden, dikwijls als onderbreking van hun werk. Ook op de foto heeft de man op de Joodse markt van Jeruzalem zijn gebedenboek ter hand genomen. Het gebed speelt een grote rol in het jodendom. Men gebruikt daarbij altijd een *siddoer*, een gebedenboek, met op schrift vastgelegde gebeden. In de gebeden neemt de dankzegging en lofprijzing een grote plek in. De Talmoed stelt bij het bidden drie elementen centraal: concentratie, een oprechte intentie en gerichtheid van het hart. Hier een goed voorbeeld van 'bid en werk'!

Joodse symbolen

Drs. C.J. van den Boogert is onder meer emeritus chr. geref. predikant en oud-Israëlwerker. Het eerste deel van zijn artikel over Eisenbaums boek verscheen in het januarinummer. Zie hiervoor ook www.kerkenisrael.nl

Paulus: altijd Jood gebleven!

Professor Pamela Eisenbaum is een van de hedendaagse Joodse Bijbelgeleerden die bezig zijn de apostel Paulus 'weer thuis te halen'. In haar boek *Paul was not a Christian* bestrijdt ze de negatieve kijk op Paulus binnen het jodendom. Ze benadrukt dat hij als Jood geboren en gestorven is.

Paulus de Jood, zo schrijft Eisenbaum:

- is de God van Israël blijven dienen;
- had een afkeer van de afgodendienst, de kernzonde van de volken;
- heeft zich zijn hele leven trouw aan de Tora gehouden.

Bij zijn ontmoeting met Jezus, op weg naar Damascus, werd Paulus niet door 'beking' een christen, maar werd hij via Jezus door God geroepen een apostel van de volken te zijn. Hij kreeg de opdracht om de kennis van de Ene God, de God van Israël, over te brengen naar de volken op aarde. En hij doet dat, nu door de opstanding van Jezus de eindtijd aangebroken is, vanuit de klemmende vraag: is er, in de wereld die komt, plek voor de volken?

Nieuwe Abraham

Voor een antwoord op deze vraag zet Eisenbaum in bij Abraham, de stamvader van Israël. De Ene God maakt Israël bij de verlossing uit Egypte tot Zijn volk en sluit met Israël een verbond. Levend in vertrouwen op de Ene en in gehoorzaamheid aan de Tora wandelt Israël op de weg ten leven. De Rabbijnen zeggen dan ook: 'Heel Israël (vgl. Rom. 11:26) zal delen in de wereld die komt'.

Daar komt echter nog een motief uit de Tora bij. Ook de geloofstrouw van de

'voorvader' Abraham doet Israël delen in het heil (vgl. Deut. 7:8). Het geloof van de ene komt ten goede aan de velen (vgl. Jes. 53:11). Binnen de Joodse traditie noemt men dit idee 'de verdienste van de vaders'.

Maar de volken? Hebben de volken deel aan de verlossing? Opnieuw grijpt Eisenbaum terug op Abraham. De aartsvader zal ook tot zegen zijn van de volken (Gen.

12:3; 18:18). Deze belofte moet in vervulling gaan. De volken moeten de God van Israël leren kennen en erkennen. Eisenbaum beschrijft vervolgens de eigen roeping van Paulus daarbij: 'Hij ziet zich als een nieuw soort Abraham die in staat is de beloften aan Abraham voor de volken in vervulling te laten gaan. Deze menigte van afstammelingen zal een familie gaan worden, verbonden door hun toewijding aan de Ene God, door wie zij gezegend zijn.'

Jezus' geloofstrouw

Dat brengt ons bij de vraag: welke rol speelt Jezus hierbij? De kernzonde van de volken is, zo stelt Eisenbaum, de afgodendienst. Het eerste wat daarom moet gaan gebeuren is dat de volken de Ene God, de God van Israël, gaan erkennen. Ze moeten hun vertrouwen op Hem stellen of zoals Paulus zegt: 'De rechtvaardige zal uit geloof leven' (Rom. 1:17). Maar er is meer! Door de afgodendienst hebben de volken niet naar de wet van de Ene, de wet die zij konden kennen, geleefd. Dit in tegenstelling tot Israël, dat bij de verbondsluiting uitspreekt: 'Alles wat de HERE gesproken heeft zullen wij doen en daarnaar zullen wij horen' (Ex. 24:7). De volken hebben daarin dus hopeloos gefaald. Eisenbaum: 'De heidenen hebben zich zo overgegeven aan hun ongecontroleerde verlangens dat verlossing in de weg van geloof en gehoorzaamheid – de orde die God had ingesteld – voor hen in de eindtijd te laat is.' Hoe kunnen zij voor hun zonde vergeving ontvangen, nu het Koninkrijk van God nabij is? 'Nu de eindtijd is aangebroken is het te laat om langs de weg van de wet gered te worden.'

Hier verwijst Eisenbaum naar de christologie van Paulus. Ze zegt: 'Om de volken toch een plek in zijn Koninkrijk te geven moest God een manier vinden buiten zijn gewone orde – de weg van geloof en gehoorzaamheid – om. Deze buitengewone manier was Jezus Christus. Christus is het offer dat verzoening brengt voor al die zonden waarmee de volkeren belast zijn.' Zonder dat offer van Christus vormt de wet voor de afgodische volken een aanklacht. Christus treedt dus voor de volken in.

Conclusie: zoals de geloofstrouw van Abraham Israël ten goede komt, zo komt het geloof en de trouw van Jezus de heidenen ten goede.

Twee heilswegen?

Het is de verdienste van Eisenbaum dat ze Paulus als Jood weer op de kaart heeft gezet. Ze zegt terecht dat Paulus ook na zijn ontmoeting met Jezus trouw is gebleven aan de Tora. Geloof en gehoorzaamheid, genade en heiliging van het leven, vormen geen tegenstelling, maar juist een twee-eenheid. Toch blijft er een aantal vragen over die nadere doordenking vereisen.

Ten eerste: heeft Jezus alleen maar heilsbetekenis voor de heidenen? Zou het offer dat Hij bracht niet ook Joden ten goede kunnen komen? Eisenbaum heeft gelijk als ze zegt dat Paulus geloof (genade) en wet niet tegen elkaar uitspeelt. Ze heeft ook gelijk als ze onderscheid maakt tussen Tora voor Israël en Tora voor de volken. Ze meent dat niet Paulus, maar Luther een tegenstelling gemaakt heeft tussen geloof (horen) en doen (wet), door het woordje 'alleen' toe te voegen. Dus 'de rechtvaar-

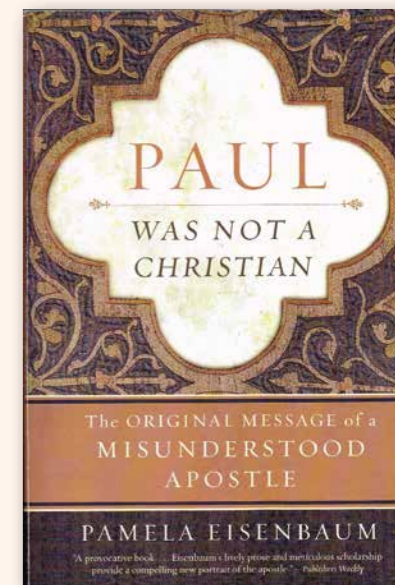
dige zal leven uit geloof alleen' i.p.v. 'uit geloof'. Mijns inziens is dit voor Paulus echter niet het springende punt. Dat ligt voor hem bij de ernst van de zonde. Jood en heiden samen hebben gezondigd. Voor beiden geldt dat geloof en levensheiliging een eenheid vormen.

De vraag of Jezus niet alleen voor heidenen maar wellicht ook voor Joden betekenis heeft, komt ook bij mij boven als ik lees wat Eisenbaum over de 'verdienste' van Abraham zegt: 'De geloofstrouw van Abraham komt al zijn nakomelingen – al dan niet biologisch, Joden en heidenen, – ten goede.' Verschaft de geloofstrouw van Jezus dan alleen maar heil aan de volken? Komt die niet ook ten goede aan Israël?

Gewoon mens?

In de tweede plaats: de christologie (wie Jezus was en is), van Paulus. Eisenbaum zegt dat we bij Paulus van 'een hoge christologie' kunnen spreken. Tegelijk grenst ze deze hoge christologie af tegen die van de kerk. Ze doet dat om te voorkomen 'dat we Christus gaan vereren als een soort tweede God'. Anders gezegd: dat

'Paulus ziet zich als een nieuw soort Abraham die in staat is de beloften aan Abraham voor de volken in vervulling te laten gaan'

we Hem als mens gaan vergoddelijken. De eenheid van God (Deut. 6:4) staat dan op het spel.

Eisenbaum meent dat Paulus ondanks zijn 'hoge christologie' niet uitgaat van incarnatie of menswording van God in Jezus. Paulus ziet Jezus dus anders dan Johannes die sprak over 'het Woord is mens' geworden' (Joh. 1:14). Voor haar is Jezus alleen maar gewoon mens, net als Abraham. Jezus brengt in geloof en trouw aan God het offer dat bij God bewerkt dat Hij genade aan de volkeren schenkt. Ze benadrukt daarbij dat het geloof 'van' Jezus de volken ten goede komt, hen rechtvaardig maakt. Paulus zou daarom nooit gesproken hebben over geloof 'in Christus', maar alleen over geloof 'in God'. De vertaling 'geloof in Christus' zou vooral onder invloed van de rechtvaardigingsleer van Luther ontstaan zijn. Hier val ik Eisenbaum niet bij. Het gaat Paulus mijns inziens zowel over het geloof 'van' als 'in' Christus dat de gelovigen uit Jood en heiden ten goede komt. <

Jeruzalem vice versa

Vanaf juni 2012 werkte ds. Aart Brons in Israël, uitgezonden door het Centrum voor Israël Studies (CIS). Deze maand keert hij terug naar Nederland.

Ruim vijf jaar in Israël. Wat heeft dat met u gedaan?

‘Waar ik het eerste aan denk: een verschuiving van perspectief. Algemeen, zoals dat geldt voor iedereen die een poosje in een andere cultuur leeft. Maar in Jeruzalem veranderde voor ons in het bijzonder ook het perspectief als het gaat om de kerk. Je komt hier de hele wereldkerk tegen. Wij zijn gastlid van de Christ Church, een Anglicaanse kerk, en ademen in een heel andere kerkelijke traditie. Je gaat dan beseffen wat een klein hoekje van het christendom wij als protestantse kerken in Nederland zijn. Het meest veranderd is echter het zicht op het Jodendom – door gesprekken, persoonlijke relaties, meebidden in synagogen en het meevieren van de feesten.’

Werkdag

Hoe zag een volle werkdag in Israël er voor u uit?

‘Met de beschrijving van één werkdag doe ik geen recht aan de verscheidenheid in mijn werk. Maar om een beeld te geven: Ik ga naar een ontbijt van *Men in Ministry* dat begint om 8 uur. Aansluitend wisselen we nieuwtjes en gebedsonderwerpen uit, krijgen we informatie over de *Jerusalem University College* waar we nu met zo’n 30 man te gast zijn, en nemen we ook de tijd voor gebed. Daarna regel ik een paar dingen voor de groep studenten die in oktober komt. Middags een vergadering van het bestuur van de *Jerusalem Rainbow Group* over het nieuwe seizoen, en voorbereiding voor de vergadering die we die avond hebben, van de groep *Jews and Christians study the Gospel of Matthew*. We bespreken dan een hoofdstuk uit Mattheüs, met een groep van tien, half orthodox Joods half christelijk.’

Intensief in gesprek tijdens de CIS-reis 2016

Tineke en Aart Brons op bezoek in een loofhut

Oogsttijd

U signaleerde eerder dat u werkte in een tijd waarin kon worden geoogst. Kunt u daar iets van vertellen?

‘Dat bedoelde ik in die zin dat de relatie tussen Joden en christenen verbeterd zijn. Tijdenlang moesten Joden niets van christenen hebben. Ten dele is dat nog zo, en daar zijn helaas redenen voor. Maar als vrucht van pionierswerk zijn er nu op veel plekken goede en hartelijke relaties gegroeid. De positieve *Verklaring van orthodoxe rabbijnen aangaande het christendom* (waarover ik in *Verbonden* van febr. 2016 schreef) is daar een onderdeel van.’

Joden en christenen kunnen over en weer van elkaar leren.

Kunt u van beide een voorbeeld geven?

‘Ook hier zou heel veel te noemen zijn. Eén voorbeeld: beiden kunnen we van elkaar leren dat Jezus Joods was (en is...). Veel Joden zijn zich niet bewust dat Jezus één van hen is en bij hen hoort. Ze zien Hem als iemand uit een ander kamp, iemand van de *gojiem*. Begrijpelijk, als je ziet wat christenen in Zijn naam gedaan hebben. Maar de Evangelien geven een ander beeld. En juist op dat punt kunnen wij ook weer van Joden leren. Ons ontgaan dingen die Joden direct kunnen plaatsen als ze de Evangelien lezen. Dus niet alleen over wat wij ‘het Oude Testament’ noemen, maar ook voor het verstaan van het Nieuwe Testament kunnen wij van Joden leren. Verder denk ik ook aan de ‘Vreugde der Wet’ – de praktijk van Psalm 119: hun vreugde over en liefde voor de Tora, en hoe ze die willen houden tot in alle hoeken en gaten van het leven – het zijn sprekende spiegels voor ons christenen.’

Ontmoetingen

U onderhield contacten met religieuze Joden, Messiasbelijdende Joden en Palestijnse christenen. Schakelde u daar

als individuele bruggenbouwer tussen of ontstonden er ook verbindingen?

‘We vinden die drie relaties heel belangrijk. Daar zijn we ook open over. Veelal is daar dan ook wel waardering voor. Als mensen voelen dat jij echt naar hen luistert vinden ze het vaak juist wel goed dat je ook naar andere groepen luistert en iets doorgeeft van wat je aan de andere kant gehoord hebt. Een enkele keer hebben we direct bijgedragen aan ontmoetingen van Joden en Palestijnse christenen. Een ontmoeting is nog niet direct een verbinding, maar wel een – soms best bijzondere – stap. We vinden ook contact en samenwerking met organisaties die ontmoeting tot stand brengen heel belangrijk, zoals *Musalaha* (Arabisch voor ‘verzoening’) en *Yad Elie*, een hulpverleningsproject dat werkt met Joodse en Arabische scholen.’

Dienen

Wat is uw motivatie om nu een punt te zetten achter uw werk in Israël?

‘Zes jaar was vanaf het begin de beoogde periode. Korter zou minder effectief zijn. Na zes jaar is het ook wel weer goed als er verandering komt. Nu kan ik mij in Nederland inzetten op het gebied van de relatie met Israël en het Jodendom, met alles wat ik hier geleerd heb. Het leven in Nederland heeft voor ons ook heel aantrekkelijke kanten – niet het minst natuurlijk dat we dan weer dichterbij de familie wonen.’

Terug in Nederland. Hoe ziet u uw verhouding met Israël in de toekomst? En met de kerk?

‘Israël en het Jodendom hebben nog veel meer een bijzondere plek in mijn leven – en in mijn hart – gekregen dan ze al hadden. Ik heb ook meer zicht gekregen op de vele vragen die hier liggen, en huiver voor te eenvoudige en eenzijdige antwoorden. Ik heb veel ontvangen in mijn periode in Israël, waarmee ik graag nog een aantal jaren onze kerken wil dienen. In een gemeente, als er een beroep komt. Maar ook meer in de breedte, op het voor de kerken belangrijke punt van de relatie met Israël, waarin we onze roots en onze oudere broer zoeken.’

De heer Kees van Vianen, Directeur Bij de Waterschuur te Nieuwpoort en werkzaam bij het Landelijk Contact Jeugdwerk Christelijke Gereformeerde Kerken (LCJ)

Kees van Vianen

Schimmenspel?

Moet je in gesprek met jongeren pats-boem over de Heere Jezus beginnen? Dat kan heel goed zijn: confronteren, duidelijk zijn, snel tot de kern komen. Maar zonder relatie loopt zo’n gesprek al snel vast. Het is belangrijk dat je echt geïnteresseerd bent in de ander. Wat leeft er in het hart? Wat houdt hem of haar nou echt bezig? Als je zelf vol bent van de Zaligmaker, dan komt onvermijdelijk ook Jezus ter sprake.

Is dat in het contact met Joden anders? Soms lijkt het wel zo: die ene Naam mag richting Joden niet zomaar genoemd worden. De naam van Jezus ligt ‘te gevoelig’. Soms lijkt het alsof er richting het Joodse volk een soort schimmenspel wordt gespeeld. Jezus is dan niet meer de Weg, de Waarheid en het Leven, maar een vage schaduw.

Paulus spreekt in 2 Korinthe 3:15 over een ‘bedekking’ op het hart van veel joden, waardoor ze Jezus Christus niet herkennen als hun Messias. Ligt er ook geen dik deksel op het hart van veel christenen, waardoor ze richting het Joodse volk zwijgen over hun Zaligmaker? Kan dat Gods bedoeling zijn?

Natuurlijk, het Evangelie is niet bedoeld om er anderen mee om de oren slaan. De Bijbel roept ons op om Gods volk te zegenen, terwijl de kerk Israël vaak – in woord en daad – heeft vervloekt. Verschrikkelijk. Maar moeten we dan voortaan maar zwijgen over Jezus? Liefde voor Israël kan toch niet betekenen dat we zwijgen over de Messias van Israël? De Messias-belijdende Jood Eitan Bar stelde onlangs: “Wat Gods hart werkelijk verheugt, is niet het wuiven met de Israëlsche vlag, de nieuwe tanks voor ons leger of zelfs de aankoop van olijfolie uit het Beloofde Land, maar wanneer iemand besluit de Messias te volgen.”

Deze zomer vertrekt een groep jongeren naar Israël met een reis die georganiseerd wordt door het LCJ. Moeten zij meedoen aan het schimmenspel en moet er een slotje op hun mond? Of mogen zij getuigen van hun enige Hoop en Redder? <

Babylonisch reliëf van de wegvoering in 587 voor Chr., voorzegt door Jeremia

Een nieuw verbond, hetzelfde land

‘God heeft zijn volk, dat Hij van tevoren kende, niet verstoten!’; duidelijker kan Paulus het in Romeinen 11:2 niet schrijven. Maar... als God trouw is aan zijn verbond met Israël en daar geen woord van terugneemt, hoe zit het dan met het land dat Hij aan Israël beloofde?

De HERE God beloofde Abr(ah)am drie dingen: een eigen land, een groot volk én een zegen door dat volk dat ten goede zou zijn voor de hele wereld (*in u zullen alle volken van de aarde gezegend worden, of: alle volken zullen wensen zo gezegend te worden als jij*). Ze horen onlosmakelijk bij elkaar: het land, het volk en de zegen. Dus

als God trouw is aan zijn verbond met Israël, geldt dat ook het beloofde land.

Dat blijkt bijvoorbeeld uit Deuteronomium 30. Daar wordt in vers 20 duidelijk gemaakt dat het wonen in het land hoort bij het dienen van de HERE. En in de verzen 1-10 wordt Israël beloofd dat als het door zonden in ballingschap raakt, God het na bekering weer terug zal brengen *naar het land*. Het leven van Israël met de HERE is pas echt ‘op zijn plek’ in het beloofde land (vgl. ook Leviticus 26:27-45).

Als de ballingschap inderdaad gekomen is, blijkt er bij Israël ook het geloof te zijn dat Gods trouw aan zijn verbond ook

gaat over het land, de plek bij uitstek om voor Gods aangezicht te wonen. Zo is het merkbaar in Nehemia’s gebed in Nehemia 9:7-8. Gods genadige trouw aan zijn verbond met Israël blijkt juist ook uit feit dat het na de ballingschap het land weer teruggekregen heeft.

Ook het land

Jeremia 32 hoort bij het zgn. *troostboek* van Jeremia, de hoofdstukken 30-33. In die hoofdstukken gaat het over het *nieuwe verbond* dat God Israël beloofde: waarin Hij Israël zal vergeven én vernieuwen. Dit wordt het meest duidelijk genoemd in 31:31-34; verzen die in Hebrëeën 8 worden aangehaald. Maar als Jeremia het heeft over het nieuwe verbond, over vergeving en vernieuwing, heeft hij het ook nadrukkelijk over het land. Bij het nieuwe verbond doet de belofte van het land blijkbaar volop mee.

Deze inleidende opmerkingen betekenen niet dat in deze Schriftstudie een afsluitend antwoord gegeven wordt op de vraag naar de blijvende betekenis van de landbelofte. Maar in de zoektocht naar dat

samen luisteren

Rob van der Toorn

Drs. A.J. van der Toorn is deputaat Kerk en Israël en christelijk-gereformeerd predikant te Leiden.

Jeremia 32:41 (vert. NBG 1951)

Ik zal Mij over hen verblijden en hun weldoen en Ik zal hen voorgoed in dit land planten met heel mijn hart en heel mijn ziel.

antwoord wordt geprobeerd de stem van Jeremia 32 goed te horen. Dat betekent ook dat er bewust op voorhand niet wordt meegegaan met de veelgehoorde uitleg dat het Nieuwe Testament de landbelofte zou verbreden van ‘het land’ naar ‘de aarde’ (wat bijvoorbeeld wordt gedacht bij Matteus 5:5 en Efeziërs 6:3).

Teken

Jeremia zit gevangen kort vóór de val van Jeruzalem in 587. Hij had herhaaldelijk aangekondigd dat Jeruzalem in handen van de koning van Babel zou vallen. Daarom werd Jeremia als staatsvijand gezien en gevangengezet. Terwijl de ballingschap ophanden is, krijgt Jeremia zijn neef Chanamel op bezoek.

Het leven van Israël met de Here is pas echt ‘op zijn plek’ in het beloofde land.

Die vraagt hem om diens akker te kopen. Waarom is niet helemaal duidelijk. In ieder geval wil Chanamel zijn stuk land aan zijn familie verkopen, zoals de Here in zijn wet had geschreven. Dat hier iets bijzonders gebeurt, blijkt uit het feit dat de Here Jeremia van tevoren op de hoogte had gebracht van Chanamels komst én vraag.

Het lijkt een zinloze investering om land te kopen terwijl dat op het punt staat in vijandige handen te vallen. Toch zegt de HERE dat Jeremia dit koopcontract moet tekenen. Als een teken, dat er een moment komt dat er *‘weer huizen, akkers en wijngaarden gekocht worden in dit land’* (vers 15). Opmerkelijk! Israël heeft van zijn kant het verbond met de HERE verbroken en had daardoor geen reden meer om nog te hopen op de zegen die God in zijn verbond beloofde. Toch zegt de HERE: Bewaar het koopcontract, want er komt

een tijd dat het hier weer een land wordt om in te wonen.

Vernieuwd verbond

Zoals gezegd gaat het in deze hoofdstukken over het nieuwe verbond. Ook in dit hoofdstuk in de verzen 36-41. De HERE belooft het zo te maken dat de Israëlieten Hem van harte alle dagen zullen vrezen, en dat Hij met hen een *eeuwig verbond* zal sluiten (vers 39 en 40). En opmerkelijk genoeg wordt deze belofte van het nieuwe verbond compleet verweven met de hernieuwde belofte van het land. De koopakte van Jeremia wordt zogezegd aangehecht aan de belofte van een vernieuwd, eendeloos leven met de HERE. Dat blijkt sterk uit hoe vers 42 begint: direct na de belofte van het nieuwe verbond, begint dit vers met ‘Want’ en herhaalt de belofte dat het land opnieuw zal worden bewoond.

Blijvend beloofd?

God belooft het nieuwe verbond *aan Israël*. Als Hebrëeën 8 Jeremia’s woorden

De profeet Jeremia na de val van Jeruzalem, Horace Vernet, 1844

over het nieuwe verbond aanhaalt, geldt dat evengoed. Maar de zegen van het nieuwe verbond is er ook voor wie uit de volken gelooft in Jezus Messias. Het nieuwe verbond gaat *in de kern* over een nieuw hart, over reiniging van zonden en vernieuwing van het hart. Dat is eveneens de kern van Gods belofte aan Abraham: Abrahams nakomelingen mogen wonen in het beloofde land, maar uiteindelijk gaat het om de zegen die zo door hen tot heil van de volken zal zijn. Daarom worden allen die uit geloof leven met Abraham gezegend (vgl. Galaten 3:8-9).

De kern van het nieuwe verbond gaat dus niet over het land zelf. Tóch is in Gods spreken over het nieuwe verbond het land beslist niet uit beeld. Ook dan is het beloofde land, het concrete land Kanaän, opnieuw de plek waar Israël leeft als volk van God.

Hoe het precies zal gaan met Israël en het land, is niet eenvoudig zo niet onmogelijk voor ons te zeggen. Maar dat het koopbewijs van de akker van Chanamel hier wordt gehecht aan de belofte van het nieuwe verbond is veelbelovend. Er is daarom reden om te blijven wachten op het moment dat Israël met ‘een hart dat de HERE vreest’ (en dat kan niet anders dan door geloof in Jezus Messias, vernieuwd door de heilige Geest), zal leven in het land dat God als erfdeel gaf – voor Israël blijkbaar de plek bij uitstek om bij Hem te wonen. <

Gespreksvragen:

1. Jeremia moet zijn handelen afstemmen op wat God heeft beloofd voor de toekomst, ook al is er van dat beloofde nog niets te zien. Hoe beïnvloedt Gods belofte van trouw aan zijn verbond met Israël onze houding naar Israël? Bijvoorbeeld als wij voor Israël bidden.
2. Door Jezus Christus heeft God bewezen dat al zijn beloften betrouwbaar zijn (vgl. 1 Korintiërs 1:20; vorige Schriftstudie). Wat zou de reden kunnen zijn dat de landbelofte dan door sommigen toch niet als blijvend geldig wordt gezien?

Ons gezicht in Jeruzalem

Ds. Rien en Pietie Vrijhof

Het is uniek dat we als kerken de verbondenheid met Israël gestalte kunnen geven door iemand die voor ons in Jeruzalem woont en werkt. Juist dáár samen leven uit de belofte en studeren in Gods Woord heeft een eigen betekenis.

In de afgelopen periode is binnen het Centrum voor Israëlstudies nagedacht over de opvolging van ds. Aart Brons. Is het wel nodig dat er iemand uit Nederland naar Jeruzalem verhuist om daar te werken? De ontmoeting met Israël kan toch ook elders plaatsvinden en de verbondenheid kan ook op andere manieren gestalte krijgen? Dat klopt, maar om verschillende redenen is er nadrukkelijk voor gekozen om opnieuw iemand uit te zenden naar Jeruzalem.

Verbonden

Enkele overwegingen hierbij willen we graag onderstrepen. Ten eerste is er maar één plaats waar het Joodse volk onder eigen bestuur relatief veilig kan leven: in de staat Israël. Daarom is het vele malen eenvoudiger om juist daar Joden te spreken en samen met hen te studeren. Men weet zich daar veilig en minder snel gedomineerd.

Vervolgens is er ook een inhoudelijke reden om juist in Israël present te zijn. De oprichting van de staat Israël in het land van de Bijbel is door de kerken in Nederland gezien als een teken van Gods bijzondere zorg voor zijn oude verbondsvolk en een hoopvol signaal dat God niet verlaat wat zijn hand begon. Zonder de volkenrechtelijke beslissing uit 1948 met Gods werk gelijk te stellen, of de politiek van de staat Israël te sanctioneren, toch erkennen we in wat er toen gebeurde wel de vinger van God. Het was en is een

reden voor de kerk om de verbondenheid met Israël juist op die plaats een zekere gestalte te geven.

Bovendien heeft elke Jood in de wereld een zekere verbondenheid met Israël, niet het minst in de gebeden. Daarom heeft het onderhouden van een luisterpost in Jeruzalem een symbolische en geestelijke waarde die van betekenis is voor het gesprek met het Joodse volk, waar we dat ook voeren.

Opvolging ds. Brons

Vorig jaar is er dan ook al een begin gemaakt met de werving van een nieuwe Israëlconsulent. Helaas moest iemand zich dit voorjaar terugtrekken uit de procedure, zodat opnieuw een advertentie geplaatst moest worden. Er is inmiddels een nieuwe kandidaat en we hebben goede hoop dat we hem in het volgende nummer van *Verbonden* aan u kunnen voorstellen als degene die met zijn gezin de komende jaren in Jeruzalem hoopt te gaan werken.

Overbrugging

Omdat er door de vertraging in de procedure een gat dreigde te vallen in de pre-

sentie, heeft het CIS-bestuur aan ds. Rien Vrijhof gevraagd om de vacature tijdelijk in te vullen, bij wijze van overbrugging. Hij heeft hiermee ingestemd en hoopt samen met zijn vrouw vanaf 1 september voor drie maanden naar Jeruzalem te verhuizen om het werk daar voort te zetten. Zo houdt onze presentie een gezicht, worden de contacten goed onderhouden en maken we duidelijk dat we onze verbondenheid blijvend gestalte willen geven door juist daar te zijn.

Ds. Vrijhof is sinds vorig jaar met emeritaat. Hij is al jaren van harte bij betrokken bij het Israëlwerk vanuit het deputaatschap Kerk en Israël en als bestuurslid van het CIS. We zijn dankbaar dat Rien en Pietie Vrijhof de ruimte hebben gezien om deze bijzondere taak voor deze periode op zich te nemen. <

Tweeduizend jaar confrontatie

Najaar 2017 presenteert Museum Sjoel Elburg een spraakmakende tentoonstelling over de complexe dynamiek tussen christendom en antisemitisme.

Antisemitisme wordt meestal onmiddellijk gekoppeld aan de moord op zes miljoen joden door de nazi's in de Tweede Wereldoorlog, of aan de huidige uitbarstingen van geweld tegen Joden en Joodse instellingen door islamitische terroristen. Minder bekend is de opmerkelijke rol van het christendom met betrekking tot het ontstaan en voortbestaan van het antisemitisme gedurende vele eeuwen. De tentoonstelling 'Christendom en antisemitisme' wil de kennis hierover vergroten. In de tentoonstelling worden twee millennia christendom en antisemitisme onderverdeeld in drie periodes: het jodendom en christendom in de eerste eeuwen, de Reformaties en visies op joden in de 16e en 18e eeuw en christendom en modern antisemitisme. Per periode worden zowel de zwarte bladzijdes uit de geschiedenis belicht, als ook de positieve ontwikkelingen uit dezelfde periode.

De opzet van de tentoonstelling sluit daarmee nauw aan bij de doelstelling van Museum Sjoel Elburg, museum voor de geschiedenis van Joods leven in de provincie, om historische onderwerpen

Museum Sjoel Elburg, gehuisvest in de voormalige synagoge, is open op dinsdag t/m zaterdag van 11.00 tot 17.00 uur. De tentoonstelling loopt van 7 september 2017 t/m 6 januari 2018. Zie sjoelburg.nl

In de Middeleeuwen ontstond het gebruik om de verhouding tussen joden en christenen uit te drukken met twee beelden: Ecclesia (de kerk) en Synagoga (de synagoge). Tegenover de triomferende kerk stond het verslagen jodendom. Als beeldengroep dook de afbeeldingen op oude kathedralen op, maar ook in de negentiende-eeuwse katholieke kerkbouw kwam het weer helemaal terug. Deze twee negentiende-eeuwse beelden komen uit een Nederlandse katholieke kerk. Collectie Museum voor Religieuze Kunst, Uden.

zó te presenteren dat ze relevant zijn voor het heden.

Gastconservator

Voor het samenstellen van de tentoonstelling is historicus dr. Bart Wallet, verbonden aan de Vrije Universiteit, als gastconservator aangetrokken. Hij is kenner van het Nederlandse jodendom en was ook betrokken bij de herinrichting van de vaste tentoonstelling 'Nederlands-joodse geschiedenis 1600-1900' van het Joods Historisch Museum in Amsterdam. Bart Wallet heeft bij de tentoonstelling een gelijknamige publicatie geschreven, die wordt uitgegeven bij Boekencentrum en

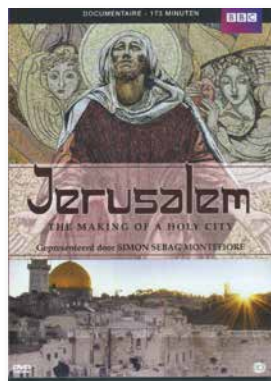
op 7 september gepresenteerd is. De scriba van de Protestantse Kerk in Nederland, dr. René de Reuver, heeft het eerste exemplaar in ontvangst genomen.

Tekeningen

Tekenaar Karel Kindermans maakt speciaal voor deze tentoonstelling tien grote tekeningen waarin de verhouding tussen christendom en antisemitisme in beeld wordt gebracht. Als tekenaar, illustrator en vormgever – onder meer bekend van *de Volkskrant* – is hij gespecialiseerd in het zoeken naar nieuwe wegen om historisch en cultureel erfgoed aansprekend te verbeelden. <

Jeruzalem, dat ik bemin

In de rubriek 'gelezen' dit keer een 'gezien', geen boek, maar een DVD. Het dikke boek uit 2011 van Simon Sebag Montefiore, *Jeruzalem. De biografie*, is door de BBC in 2012 omgewerkt tot een documentaire die – hoe kan het ook anders – door Montefiore zelf gepresenteerd wordt. In 2016 is deze documentaire in Nederland en Vlaanderen met Nederlandse ondertiteling uitgebracht door de Evangelische Omroep.

Montefiore, schrijver, journalist en historicus, laat zien hoe er om de heilige stad gevochten is, zowel vanuit politieke als religieuze motivatie. Jeruzalem: de stad die koning David ongeveer 3000 jaar geleden stichtte. De stad waar de tempels van Salomo en Herodes stonden, de stad waar Jezus tot de kruisdood werd veroordeeld, de stad waar de eerste christenen samenkwamen. Door de eeuwen heen is Jeruzalem dé plaats geworden waar jodendom, christendom en islam elkaar ontmoet(t)en – soms in vrede, vaak in oorlog.

Deze documentaire laat in drie afleveringen zien hoe deze stad is betwist en gevormd door koningen en keizers. De kijker krijgt een goed beeld van hoe de stad onder het geweld van de kruistochten veranderde in één grote ruïne, om vervolgens toch weer op te bloeien. Jeruzalem werd een van de

voornaamste bestemmingen voor islamitische pelgrims, een bron van rivaliteit tussen christelijke landen, een heilig toevluchtoord voor Joden van over de hele wereld en, niet te vergeten, het toneel voor een van 's werelds meest uitzichtloze conflicten...

In de eerste aflevering, *Bron van heiligheid*, staat de 'geboorte' van Jeruzalem centraal. Montefiore gaat er vanuit dat de stad ook al vóór David een heilige status had vanwege een bron. Door David en andere heersers ging de dienst aan JHWH centraal staan. Vijandige legers, zoals de Babyloniërs en de Romeinen, vielen de stad aan en vernielden de tempel, zoals de profeten en Jezus hadden voorspeld. Daarom is de Klaagmuur als enige overblijfsel van de tempel dé trekpleister van het jodendom.

De Kruistochten krijgen aandacht in de tweede aflevering met de veelzeggende titel:

Lieuwejan van Dalen

Invasie, invasie, invasie. Stromen van bloed vulden de straten van Jeruzalem in de middeleeuwen. Ontelbaar veel Joden, christenen en moslims vonden de dood in de straten en op de muren van de stad. Het is wonderlijk dat je in onze tijd nog zoveel uit de verschillende perioden van de geschiedenis kunt terugvinden, terwijl de stad zo vaak in vlammen opging. Steeds weer werd de zwaarbevochten stad herbouwd.

De laatste aflevering heet *De dag des oordeels*. Joden, christenen en moslims hebben een toekomstverwachting voor Jeruzalem. Maar de klemmende vraag is of zij in het heden in vrede met elkaar kunnen (leren) leven. De stad van vrede is altijd alert vanwege nieuwe spanningen en dreigingen.

Wie kritisch kijkt, kan aan deze DVD veel plezier beleven. Montefiore verstaat de kunst om historische informatie boeiend en krachtig te vertellen. Zeer aanbevolen!

Jerusalem, The Making of a Holy City (DVD)

Speelduur: 173 minuten

BBC 2012/EO 2016

€ 11,99

1 oktober Israëlzondag

Veel gemeenten besteden jaarlijks een zondag bijzondere aandacht aan Israël. Om dit te stimuleren en te faciliteren is er op de website van het Centrum voor Israëlstudies het volgende beschikbaar:

- een preekschets over Psalm 122
- een folder, *Jeruzalem ... dat ik bemin?*, met zes gespreksvragen
- materiaal voor jongeren
- werkvormen voor kinderen

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Annemieke de Bruin-Steitner, managementassistente van het CIS, via cis@che.nl of 0318-696577.

